

СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ КЕРІВНИКА ЗА ДИРЕКТИВОЮ (ЄС) 2019/1023 ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ДОБРОСОВІСНОСТІ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ПОКЛАДЕННЯ СОЛІДАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

Сергій ПОРАДА

аспірант кафедри господарського права юридичного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

адвокат в Адвокатському об'єднанні «Греца і Партнери»

м. Ужгород, Україна

У постанові Верховного Суду від 04.07.2023 року у справі № 911/293/21 (911/682/22) зроблено правовий висновок, що при вирішенні питання притягнення менеджменту юридичної особи до солідарної відповідальності у справах про банкрутство, суди повинні зважати на добросовісність поведінки керівника у відповідний період, зокрема чи докладав цей керівник максимальних зусиль для подолання у розумний строк тимчасових фінансових ускладнень боржника або, навпаки, вчиняв незаконні дії щодо боржника, перешкоджав його діяльності чи посилював негативний фінансовий стан боржника тощо.

Обов'язок керівника щодо звернення до суду із заявою про банкрутство виникає у момент, коли добросовісний та сумлінний керівник, який перебуває у подібних обставинах, у рамках стандартної управлінської практики, враховуючи масштаб діяльності боржника, мав об'єктивно визначити наявність факту загрози неплатоспроможності останнього¹.

Категорія добросовісності в українській правовій площині є індивідуалізованою та, відповідно, розкривається здебільшого у судовій практиці.

В ЄС питання відповідальності менеджменту бізнесу належить до сфери регулювання національного законодавства держав-членів. Водночас Директива (ЄС) 2019/1023 формує стандарти належної поведінки керівника у стані ймовірної неплатоспроможності.

Стаття 19 Директиви визначає, що держави-члени повинні забезпечити, щоб у разі ймовірності неплатоспроможності директори належним чином враховували, як мінімум, таке:

– інтереси кредиторів, акціонерів та інших зацікавлених сторін;

¹ Постанова Верховного Суду від 04.07.2023 у справі № 911/293/21 (911/682/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115373526> (дата звернення 24.03.2026).

- необхідність вжиття заходів для уникнення неплатоспроможності; та
- необхідність уникати навмисної або грубо недбалої поведінки, яка загрожує бізнесу².

Критерій врахування інтересів кредиторів, слід трактувати як позитивний обов'язок керівника. Думка кредиторів має бути чітко виражено, зокрема чи шляхом участі в ініційованих керівником зборах, чи шляхом проведеного керівником письмового опитування. При цьому, кредитори, зокрема потенційні (які надалі набули статус конкурсних), мають бути достовірно ознайомлені із майновим станом юридичної особи і відповідні рішення щодо вступу у майнові правовідносини приймати з урахуванням інформації про стан платоспроможності контрагента.

Найбільш важливим й конкретним є обов'язок вживати своєчасних заходів для уникнення неплатоспроможності. Сюди можна віднести ініціювання переговорів з кредиторами, реструктуризація боргів (зокрема, превентивна), а також оптимізація активів/зобов'язань.

Слід враховувати, що в цілому Директива стосувалася процедур превентивної реструктуризації. Відповідні процедури були імplementовані й в українське законодавство згідно із Законом України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імplementації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації»³.

З урахуванням цього, вжиття менеджментом заходів щодо ініціювання процедури превентивної реструктуризації слід також розцінювати як один з елементів оцінки добросовісності керівника при виникненні ознак неплатоспроможності юридичної особи. При цьому, зважаючи розподіл обов'язку доказування складу цивільного правопорушення, слід оцінювати чи керівник довів поважні причини невиконання ним заходів щодо ініціювання процедури превентивної реструктуризації.

² Директива (ЄС) 2019/1023 Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 р. про рамки превентивної реструктуризації, про звільнення від боргів і дискваліфікації, а також про заходи щодо підвищення ефективності процедур, пов'язаних із реструктуризацією, неплатоспроможністю та звільненням від боргів, і про внесення змін до Директиви (ЄС) 2017/1132 (Директива про реструктуризацію та неплатоспроможність). OJ L 172. 26.06.2019. С. 18–55.

³ Закон України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імplementації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації» від 19.09.2024 № 3985-IX. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2025. № 8. Ст. 16.

Зважаючи на положення статті 33-1 Кодексу України з процедур банкрутства, керівник має ініціювати перед бенефіціарами питання початку процедури превентивної реструктуризації. При цьому, повноваження керівника обмежені тільки стадією ініціювання, оскільки рішення про початок процедури приймається вищим органом управління юридичної особи⁴.

Оскільки процедура превентивної реструктуризації є одним із способів захисту інтересів кредиторів, то вжиття керівником заходів щодо її ініціювання можна вважати одною з ознак дотримання стандарту добросовісності та належної поведінки менеджменту в умовах загрози неплатоспроможності. Натомість навпаки, невжиття таких заходів свідчить нерозумну й нерозсудливу поведінку керівника, який ігнорує інтереси кредиторів та наявні механізми недопущення банкрутства юридичної особи.

Й останній передбачений Директивою критерій – це уникнення керівником умисної або грубо недбалої поведінки. У системному зв'язку із нормами національного законодавства такі формулювання можуть бути співвіднесені з формами вини як елемента складу цивільного правопорушення, яке має наслідком покладення солідарної відповідальності.

Умисел у цьому контексті передбачає цілеспрямоване створення шкоди кредиторам. Грубу недбалість можна трактувати як істотне відхилення від стандарту розумної обачності, що може проявлятися в ігноруванні очевидних фінансових ризиків та бездіяльності під час погіршення фінансового стану.

Умисел може полягати у вибіркового задоволенні вимог кредиторів, виведення активів, збільшення боргу. Груба недбалість може проявлятися у зволіканні із ініціюванням процедур реструктуризації.

Директива не встановлює безпосередньо санкції, але створює певний орієнтир поведінки менеджменту, який мають використовувати держави-члени при визначенні форми відповідальності керівництва юридичних осіб.

Стандарти поведінки, встановлені Директивою, трансформують підхід до відповідальності керівника. У додаток до формальних критеріїв наявності порушення (певного фінансового стану, пропуску строку) необхідно оцінювати дотримання керівником стандартів поведінки добросовісного та розумного менеджера в умовах наявності в юридичної особи ознак неплатоспроможності.

Хоч Директива й імплементована в українське законодавство у частині процедур превентивної реструктуризації, однак стандарти

⁴ Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74.

поведінки менеджменту сформульовані тільки у судовій практиці. Розумно стверджувати, що на нормативному рівні не доцільно визначати всі можливі варіанти недобросовісної поведінки керівника бізнесу, однак певні загальні рамки (зміст яких надалі буде розкриватися на рівні судового тлумачення) був б доречним правовим орієнтиром як для менеджменту, так й для кредиторів в частині оцінки можливості вжиття заходів щодо притягнення керівників до відповідальності за боргами юридичної особи. Відповідні законодавчі зміни забезпечать підвищення стандарту правової визначеності у законодавстві про процедури банкрутства й дозволять менеджерам більш повно розуміти рамки своєї відповідальності за борги юридичної особи.